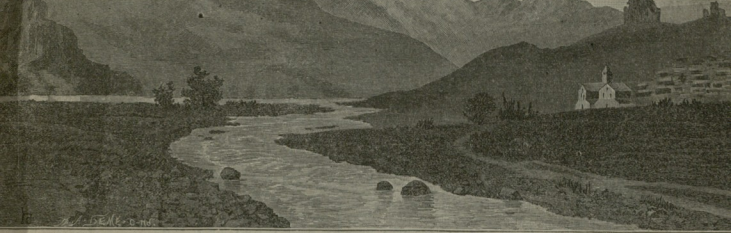

კ ვ ა ლ ი

სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახაზებიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 32.

აპრილის 1, 1893 წ.

№ 32.

შინადასა: — რა მემღერება, ლექსი მალ. ბოლქვაძისა. — მარგანეცის (ქვაგუნდის) ამბავი. — ძველი დავა ახალ ქერქში ე. ნინო შვილისა. — თავი მომღერალი, მოთხრობა ბარბარე ჯორჯაძისა. — ქრისტეფორე კოლუმბი რ. ჯაჯანაშვილისა. — სიზმარი, ლექსი მალ. ბოლქვაძისა. — მცირე შენიშენა. — ვაჟაკის სიკვდილი, ლექსი თ. რაზივაშვილისა. — ფრიდრიხ დიდი გ. წერეთლისა. — კრიტიკა და მიზილიოგრაფია ბუნების მეტყველების მოყვარისა.

რა მემღერება

მემღერება, როს ტანჯვის ბუდე, საესე კაქწით გულზედ მედება; როს კიღობანი, მაშფოთარ სულით დამძიმებული, ვეებით სქდება.

რა მემღერება, როს გარეშემა

უკუნი ბნელი შემომხვევია, როს წმინდა წყალი, ჩემი საგემო, მტერ-მეზობელსა დაუღვია...

მალ. ბოლქვაძე

მარგანეცის (ქვაგუნდის) ამბავი

იღი ხანია, რაც მარგანეცის (ქვაგუნდის) წარმოება დაიწყო ჩვენში. ყველა ჩიოდა ამ წარმოებაზედ, ბევრი სწყრედა გაზეთებში ტყუილმართალსა; მაგრამ არც ერთს არ უთქვამს აქამდის ის, რაც უფრო საჭიროა ამ წარმოების ფუნჯად დასაყენებლად, ამისთვის რომ ჯერ არაიენ მოსულა ქიათურაში ისეთი საქმის მკადრე და ამასთანავე საქმის გულშემატკივარი, რომ თავისი დაკვირვებით წარმოეთქვას ნამდვილი აზრი ქვაგუნდის წარმოების საბუთიანად განხილვისათვის.

ამ ოთხის წლის წინად კავკასიის სამხადნო გამგეობის უფროსმა ბ-ნმა მეღერმა წარმოთქვა ის აზრი, რომ ქვაგუნდის წარმოება და ქვეყნიდან გატანა პირდაპირი ზარალია სახელმწიფოსათვისო, რადგან უცხო ქვეყნელები გაიტანენ ჩვენს სიმდიდრეს

და ჩვენ მომავალში ცარიელზედ დავრჩებითო. რაცა სახელმწიფოს დაპირდება თავისთვის ეს მადანი, მაშინ კი აღარ გვექნებაო.

ამ განზრახვით ცდილობდენ მთავრობა ჩვენგანებინათ, რომ ჭიათურის რკინის გზა არ გაკეთებულნიყო. სჯობია შოსვე გაკეთდესო და მაშინ ქვაგუნდას სახელმწიფო ბაჟი დაედევს ფუთზედ, რომ ამით წარმოება შეწყვიტდეს და მადნის მწარმოებელნი შევიწროდნენო. მაგრამ, მადლობა ღმერთს, მთავრობამ არ მიაკვია ყურადღება ასეთს შემცდარს აზრს. დღეს თუ ხვალ ჭიათურის რკინის გზა კიდევ გაიშართება, რომ ქვაგუნდის წარმოება გადიდდეს, გადასატანი ხარჯები შემცირდეს და ქვაგუნდის წარმოების აყვანებით მიეცეს საკმაო სარგებლობა, როგორც სახელმწიფოს, ისე ალაგობრივს მხარეს და მის მცხოვრებლებს.

მაგრამ, როგორც ეტყობა, ზოგიერთებს უნდათ საქმე დახლართონ. ამ ბენ, ფუოზე უნდათ ნახევიარი კა-

პეკი ბაჟი დააღწია, ვითომც იმ განზარებით, რომ წარმოება კარგს წესიერებაში მოაყვანონ და მთავრობის ზედამხედველობა იყოლიონ.

განზარება არის, ხუთი-ექვსი შტიეგერი (მანდის მცოდნე მთხრელი) იყოლიონ და ერთი პოლიციის პრისტაეტი მუდამ იყოს ქიათურაში. ფიქრობენ, რომ წლით-წლიობამდე თუთხმეტე მილიონი მანქნ გაეა საზღვარს გარეთ, მაშასადამე ბაჟი შემოეღო 75000 მანეთი, ამდენი ფული უნდა იღონ, მაშინ როდესაც ექვსი შტიეგერისა და ერთი პრისტაეტის სარჩენად სულ ბევრი, ბევრი რომ ჩაეგდოთ, 12000 მანეთის მეტი არ დაჭირდება წელიწადში: თითო შტიეგერს 1500 მანეთი და ერთ პრისტაეტს 3000 მანეთი ეკავებოდა წელიწადში თავის იასაულეობიანად და კანცელარიის ხარჯიანა თავსაღს.

მეორე მხრით პრისტაეტს ქალაქები—ფოთი და ბათუმი—შორიდან კბილებს იღესცენ და უყვფენ ამ გამოსარჩენს საქმეს. იმათაც უნდათ კიდევ მეტი საპორტო ბაჟი დაადგან გაჯანობის ქვა-გუნდას. რაკი ქიათურის რეინის გზა გაიშართება, ჩალა ექვთია, ორ კაპიკიპდის და, იქნება, მეტზედაც ასწიონ ფუთზე ქვა-გუნდას საპორტო ბაჟი.

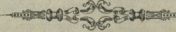
მაგრამ აიტანს თუ არა ქვა-გუნდის წარმოება ამდენს ხარჯს? ამის გამოსარკვევით საქიროა თვალი გავაღველოთ ამ გარემოებას, რომელშიაც ჩაყენებულია დღეს ქვა-გუნდის წარმოება.

ჯერ კიდევ დიდი ხანი გაიფიქროს, სანამდის მთავრობა იფიქრებდეს მწარმოებელთა ხელის გამართვის ფულის სესხებით. მანამდის კი ერთად ერთი საშუალება მწარმოებელისათვის არის წინდაწინ უცხო ქვეყნების წარმომადგენელთაგან და მათი თომებისაგან ბეგების აღება. ყოველი უცხო ქვეყნელი, რომელსაც დროებით ბინა დაუოცა ეს ფოთში, ან ბათუმში, ან ზესტაფონში და ვაჭქეს ეს ქვა-გუნდა სახლგარეშად გარეთ, იძულებულია ბე მისცეს ხოლომე ადგილობრივს მწარმოებელს, რომ იმათაც შეეძლოთ საქმის დაწყება და თავთავის დროზედ ჩააბარონ აღთქმული რაოდენობა ქვა-გუნდისა ზესტაფონში. მაგრამ ეს ბეგები, უცხო ქვეყნის კომისიონერებისაგან აღებული, მამასისხლად უფლებათ ქვა-გუნდის მწარმოებლებს. ისინი ანგარიშობენ ამ ბეგებს (120/6) თორმეტ პროცენტად. ახლა ისიც, რომ მოვიხსენიოთ, ამ ფულის თავის სარგებელიანა წელიწადში ოთხჯერ გადაატრიბლებენ, გამოდის, რომ მართლ ბეგ აღება უცხო ქვეყ-

ნელ კამისიონერისაგან ადგილობრივს მწარმოებელს წელ იწადში ათ შაურად უჯდება მანეთი. ზოგიერთი კამისიონერები კიდევ უკეთესს ღონისძიებას ხმარობენ, რომ ადგილობრივი მწარმოებელი გამოასწოწონ. ისინი ასესხებენ მწარმოებელს ექვსი პროცენტის სარგებლით ფულს, მის ქვა-გუნდას კამისიონერებთან და გზანთან საზღვარ გარეთ სხვა-და-სხვა ქვეყნებში. მწარმოებელმა უნდა უტადოს, სანამ მისი ქვა-გუნდა საზღვარს გარეთ გაიყვდება. ამისთვის გამგზავნი იღებს, რასაკვირველია, კამისიონერისა და რაკი გაიყვდება, ანალიზისამებრ წარმოუდგენს ანგარიშს და აქ მწარმოებელს ტყავი სძირება შემდეგ ნაირად: ჯერ აიღებს კამისიონერი ექვს პროცენტს სარგებელს თავის ფულზედ, მერე აიღებს საქამისიონერ პროცენტს ცალკე, შემდეგ იღებს ანალიზის ჩვენებით. მწარმოებელს არა აქვს არავითარი ღონისძიება ანალიზი შეუმუწუმოს. ეს კიდევ არაფერი; საქმე იმაშია, რომ ჩვენს ფულს საზღვარს გარეთ სხვა ფასს აქვს, სხვა კურსი აქვს, ხან მეტად ღირს ჩვენი მანეთი იმათ ფულზედ, ხან ნაკლებათ. აი, ამ მეტ-ნაკლებობაში კამისიონერი მანეთზედ ხან-და-ხან აბახსაც იღობს. სულ ესეები რომ ვიანგარიშოთ უცხო ქვეყნის კამისიონერი, მართალია, ჩვენებურს მწარმოებელს წინ-და-წინ ფულს აძლევს, მაგრამ მათ გიერთ აქ ფულში სხვა-და-სხვა ზემოხსენებული ოინებით მანეთზე წელიწადში სამ აბახსაც არ ჯერდება. და ხან-და-ხან მანეთის მანეთ სარგებლით უსვამს, უჯენს. მეორე წყარო ფულის შოვნისა ჩვენი მწარმოებელისათვის არის იმერელ ფულის მებატონეებისაგან სესხებ; მაგრამ აქ კიდევ უარესი დღე დაადგებათ ხოლომე. იმერელი მრავალე კიდევ ერთი ორად მეტს სარგებელს ახდენენებს, ვინც უცხო ქვეყნული კამისიონერი.

აქედან ცხადათ აიხსენება ის გარემოება, რომ თორმეტ-კამეტი წელია, რაც ქვა-გუნდას აწარმოებენ, მაგრამ იშვითად, ასე ვაშინჯეთ, სანთლით საქმენელია იმისთანა ქვა-გუნდის მწარმოებელი, რომ ამ საშინელს წელიწადში და ფულიან კაცების ტყვეობაში ათი, ან ოცი ათასი მანეთი მეგროვებინოს, ქვა-გუნდის საწარმოებლად. და ეს ფული რა უნდა იყოს იმისთანა მწარმოებლისათვის, საცა ასი და ორასი ათასი მანეთი თანხა არის საჭირო, რომ საქმე მწარმოებლისა რიგთან დადგეს ფებზედ.

(შემდეგი ქნება)

მველი დავა ახალ ქერქში

ნა სწავლა განათლება გვჭარაა?

მერის ცხოვრებაში, რომელშიაც ცოტად თუ ბევრად დაწყებულია გონებრივი მოძრაობა და ევრე წოდებული ცივილიზაცია, ხშირად არის დავა ძველსა და ახალს თაობას შორის მათე, თუ რომელი მათგანი ადგია ქემარტების გზას და რომელი ცდება. დაეას იწყვის ის გარემოება, რომ ძველ თაობა, აღზდილი თავის დროინდელ სწავლა-მეცნიერების თეორიებზე და ზნეობრივ

პრინციპებზე, ევლარ ითვისებს იმ თეორიებს და პრინციპებს, რომლებიც მის მოხუცებას შემდეგ ახალმა თაობამ შემეშუშავა და ვაარქვია. ამიტომ ყველა ეს, ახალი თაობისაგან შემეშუშებული და ვარკვეული თეორიები და ზნეობრივი პრინციპები, შეცდამა ჰქონია და უკიერიხა ახალი თაობისა; აქ, მაგას რას ჩაიღებოთ! ევ ხომ შეცდამაა აი, ქეშარიტი თეორიები და პრინციპები, რომლებითაც ჩვენ ხელმძღვანელობდით“ო და სხვა. მაგრამ სიოცხილთა სუსე ახალთაობა თავს არ იღრებს უკე ჩამოჩრნილი ძველი თაობის წინაშე, არ სწავს მისი ავტორიტეტი და სრულიად დანდობილი თავის ზნე-

ბრის და გონებრივს ძალ-ღონეზედ ღინჯად მიდის წინ. ხშირად ეს დაეა იქამდე გამწევადება, რომ გაიხსნის ერთი მხრით ძველი თაობის გოდება და ტორილი: „ქვეყანა იღუპება, უფარვისი შეიღობი გამოგვიღო“ და სხვა, მეორე მხრით ახალთაობისავე პასუხი ძველთაობისადმი: „თქვენ ჩამორჩენილი ხართ, არა გავცემათ რა. უმჯობესია გაიშუღო, რადან თქვენ უსაფუძვლო გოდება და საყვედური ისტორიას ვერ შეაფერხებებს“¹. მართლაც ის თაობა, რომელიც აღიზარდა და დაბერდა შელინის და ჰეგელის მეტაფიზიკაზედ, რა თქმა უნდა, ელარ შეითვისებდა ბიუზნერის, მოლერის, კ. ფოლტის და სხვა მისთანა ახალ მეცნიერთა მატერიალურ მიმართულებას და ოგ. კანტის პოზიტიურ ფილოსოფიას; ის თაობა, რომელსაც მოხუცებამდე მტკიცედ სწამდა კიუვიეს თეორია, მოხუცების დროს ელარ შეითვისებდა დარვინის ევოლიუციონურ თეორიას, რომელმაც ძირითადი ცვლილება მოახდინა ბუნების მეტეფიზიკაში; ის თაობა, რომელსაც მოხუცებამდე ქეშმარიტებად მიანდა მალტუსის, სენის, ბასტიას და სხვა მისთანა პოლიტიკო-ეკონომიკის მოძღვრება, რა თქმა უნდა, მოხუცების დროს ელარ შეითვისებდა კარლ მარქსის საპოლიტიკო-ეკონომიურ მოძღვრებას, რომელმაც ძირითადი ცვლილება მოახდინა პოლიტიკო-ეკონომიურ მეცნიერებაში. ვინ მოთლოს კიდევ რამდენი ასეთი მაგალითის მონახვა შეიძლება და იმის დასამტკიცებლად, რომ ძველსა და ახალ თაობას შორის დაეას იწევს ძველი თაობის ჩამორჩენილობა. ან რა არის აქ გასაკვირელი? იმ ძველმა თაობამ თავისი ძალ-ღონე თავის დროს მოანდომა, თანა-მედროვე სწავლა-მეცნიერების შექმნას და შეძლების-და-გარდა ქეშმარიტების გარკვევას. თავის დროზე იმანაც გამოისცა და ძველთაობასთან ბრძოლა და გამარჯვება და შეადგინა თავისი შეხედულება ქვეყანაზე, რწამსი, რომლითაც მოხუცებამდე ხელმძღვანელობდა ცხოვრებაში. მოხუცების დროს, როცა აღმართის ფიზიკური და სულიერი ძალ-ღონე დასუსტებულია, ის ხედავს ახალთაობას, რომელიც გამოდის ცხოვრების ასპარეზზედ, იწყებს მუშაობას და ცდილობს ისე მოამართოს ცხოვრების ჩარბი, როგორც მისთვის (ახალთაობისთვის) საუმჯობესოა. ახალგაზღობა კრიტიკის თვლით უწყურებს მამა-პაპათაგან შექმნილ წინეჩულებას, თეორიებს, ერთი სიტყვით ყოველივეს, რასაც კი აღმართის სხვაობებში, ასე თუ ისე, მნიშვნელობა აქვს. რაც მისი შეხედულებით ცხოვრების წარმატებისათვის მეტი ბარჯი, უზერხული და დამარკოლებელია, უარს ჰყოფს, აგდებს; მის მაგიერად შეაქვს ცხოვრებაში ახალი ელემენტები. ძველი თაობა ჰხედავს, რომ იმ პრინციპებთაგან, რომლებიც მის დროს უშაღ-

ღეს წევობრივ პრინციპად იყო აღსარებული, ახალთაობისაგან უარ-ყოფილ იქმნა, როგორც უწინა და პროგრესის შეუფერხებელი. ბევრი იმ თეორიებთაგან, რომლებიც მის დროს უცილო ქეშმარიტებად იყვნენ, ახალთაობამ უარ ჰყო, როგორც არა ქეშმარიტი; ხედავს ცხოვრებაში ცვლილებებს, ახალ შეტანილ ელემენტებს, რომლებიცაც მას არა გავცემა რა და ამიტომ ყველა შეცდომად და ქეშმარიტებას მოკლებული ჰგონია. შეცდომა ჰგონია, რადგანაც თითონ არ განუცდია, არ განუხილავს, არ შეუსწავლია ეს ახალი. ან როგორ შეიძლება მისი დასუსტებული ძალ-ღონე ახალთაობისაგან შეტევა შეიძებული თეორიების და პრინციპების შესწავლას და განხილვას? ამისათვის ხელახლად გაეცნა შეიძლება არის საჭირო და ხომ მოგვსენებათ „თავს ახლად ვერვინ იშობს.“ მისი იარაღი მხოლოდ „დრო წახლდა“ ძახილი და დრტინვა-გოდებაა.

მაგრამ ზემოხსენებული მოვლენის სრულიად მოწინააღმდეგე მოვლენას ეხედეთ იმ დროს, როცა ერთი პროგრესი (წარმატება) რამე მოზნის გამო უცხად შეფერხდება: შეფერხების დროს აღმართული ახალგაზღობა უღონოა, მოაღუნებული, მისი სიცი გული ელარ ითვისებს ჰუმანურ გრძობებს, მისი სუსტი ჰეგელ ელარ წედება მალალ აზრებს; ღმერთად თავის მეტყვას და პირად ინტერესებს ღოკულობს. ასეთი დაცემულობის დროს სრულიად იცვლება როლი ახალთაობასა და ძველ თაობას შორის: წევობა-გონებრივის წარმატების დროს აღმართული ძველი თაობა დასტირის ახალთაობის უღონობას და უიდეალობას; ცდილობს გააღვიძოს მამო მალალი წევობა და აზრანება, რომ მან, ახალმა თაობამ, დასძლიოს მისი დამამზობელი გარემოება და დაადგეს წარმატების გზას.

ასეთი მოვლენა მოხდა ამ უკანასკნელ დროს რუსეთში: სხვა-და-სხვა ისტორიულმა გავლენამ და ვერობის ზედ გავლენამ მესამოცე წლებში რუსეთის საზოგადოება გააღვიძა. ისეთი სისწრაფით დაეწაფა იმდროინდელი რუსეთის ახალგაზღობა სწავლა-მეცნიერებას, თავისი მგომარეობის გარკვევას, წევობრივი პრინციპების შემუშავებას, რომ ძველი თაობა, წარმოადგინეთ, ისინი კი, ვინც მეორემოცე წლებში რადიკალებად ითვლებოდნენ, უკან ჩამორჩა და ელარ გაიგო რა იმ ახალი გზისა, რომელსაც დაადგა უკეთესი ნაწილი ახალთაობისა. უკან ჩამორჩენილ ძველთაობაში ერთი ისეთი გენიოსური ნიჭის პატრონობით კი, როგორც იყვენ ი. ტურგენიევი, თ. ლესტოვესკი, გონჩაროვი, პიენსკი და სხვები. დღევანდეს შესანიშნავი პირები, რომლებსაც თავის დროზე ბევრი ეთავაზრებოდა გადახედით ძველი თაობისაგან, ახლა თითონ ჩაეარდნენ ახალთაობის წინააღმდეგ

იმავე რილში, რომელშიაც მეორამოცე წლებში მათი მოწინააღმდეგე ძველი წესის მიმყარონი იმყოფებოდნენ. მათი კალმით დიწერა მესამოცე წლებში ახალთაობის გასაკლავად რომანები: „Взбаломученное Море“, „Обрывы“, „Отцы и дѣти“ და სხვა მისთანები. ახალთაობა კი არ უშინდებოდა ძველი თაობის უმართლო პასკილებს. ის მეტრად აღვა თვის მიერ ამორჩეულ გზას და ყურადღებასაც არ აქცევდა დაქვეითებული ძველი თაობის უსაფუძვლო საყუდურს, შიშსა და გვადებს.

მაგრამ რამდენსავე წელს შეძლევ რუსეთის ცხოვრების ჩარხი, ახალთაობისაგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო, სხვადასხვად ვადატრიალდა. ასე უცხად ცხოვრების ჩარხის შეტრიალება ადრე დაეტყო რუსეთის ახალგაზრდობასაც, ისე როგორც სუსხიანი ქარის დაქროლვა დაეტყობა ნორჩ მცენარეს. ის მესამოცე წლებს შემდეგ აღზრდილი ახალთაობა ევლარ გაჰყვა იმ გზას, რომელსაც აღვა მესამოცე წლების მოღვაწეები. როგორც ულანო ინთქება რაღაც წვრილალ პრაქტიკულ საქმეებში და თან კიდევ ბრალსა სდებს მესამოცე წლების მოღვაწეებს: „იდეალისტები იყვიით, ძრვიელ მალლა ფრინაუდით“¹.

აი, ამ მართლა და უძლურის, ახალგაზრდობის გასაღვიძებლად ისინი იმათ ხმა, ვინც მესამოცე წლიდან კიდევ გაღარჩინა სიკეთლისა და სხვა ვარაშს. ესენი იყვენ და არიან საღვთოკოვი, შელოფუნოვი, ნ. მიხაილოვსკი და თითო-ორიოლა კიდევ მათთანა გონება-ზნეობით ბრწყინვალე პირები. ისინი კი, ვინც ახალთაობის დაქმის მიხეზნი არიან, კინრტასაც არა სძრავენ ახალთაობის გასაღვიძებლად, იმათ პირადი ინტერესებისთვის სასარგებლოც არის მხლელი მკონარა ახალთაობა. ამიტომაც დიდ „შეცდომად უნდა ჩაითვალოს იმისი თქმა: „თუ ახალთაობის იდეალი მართლა დამკირებულია, დანაშაული მითლად ეკუთვნის იმათ, ვინც იმათ დამკირებაზე ჩივის“².

როგორც რუსეთის ერთან ერთ უღელ ქვეშ მყოფს, მესამოცე წლების რუსეთის მოძრაობიდან ერთი ტალღა საქართველოსაც მოხვდა და გაჩნდა ჩვენშიაც ძველსა და ახალთაობას შორის დავა-საყუდური. იმ დროს თავისი გაიტანა ქართველმა ახალგაზრდობამ და დამარც ებული ძველი თაობა ადრე მიიშუდა. დღეს იგივე მესამოცე წლების მოღვაწეები უჩივიან ქართველ ახალგაზრდობას—ვერ შევრებით ჩვენოდნობას, უნიკონი ხართ და სხვა. ამის პასუხად შარშან ერთი ახალთაობის წარმომადგენელი სწერდა, რომ თუ ჩვენ, ესე იგი ახალთაობა, მართლაც უფარვისნი ვართ, ბრალი თქვენ, მესამოცე წლების ქართველმოღვაწეებს გედებთ, რადგანც ჩვენ, ახალთაობა, თქვენი შეილი ვართ და რაკა შეილი უფარვისი გამოვა, ვინ არის დანაშაული, თუ არ შმოზღბებია.

ამ პასუხს მოჰყვა კითხვა მესამოცე წლების ერთის საუკეთესო წარმომადგენელისა:—რის ახალი-თაობა? სად არის ჩვენში ახალთაობა? ახალთაობა მაშინ ეთქმობა, რომ რაიმე ახალი შემოეტანა ცხოვრებაში, ან აზროვნებაში, თორემ, უამისოდ, ახალთაობა არ ეთქმისო, აბოლოცებდა თავის კითხვას ამ მოსახზრებით ავტორი. შესაძლებელია, მოიპოვებოდეს ჩვენში ისეთი გულ-უბრყვილო მკითხველი, რომელსაც ახალთაობის წარმომადგენელის პასუხი გვონოს ძლიერ ლოდიკური და ჭეშმარიტი და ისეთი, რომელსაც ახალთაობის უარყოფა შეუცილებელ ჭეშმარიტებად მიანდეს. მე კი ჩემდა თავად, უნდა მოვასხნოთ, ვერ დავგეთანხმები ვერც იმ მოსახზრებას, თითქო შეილის უფარვისობა ყოველ შემთხვევაში მშობლების ბრალი იყოს და ვერც ახალთაობის უარ ყოფას: შესაძლებელია მშობლებს თავის მხრივ ძლიერ გონიერულად და საუმჯობესო ჰიგიენური წესით ეზარდოთ თავიანთი შეილი. მაგრამ მათგან დამოუკიდებელ ვარემოებას მინც დავგაბანების მათი შეილი. ასეთ შემთხვევაში შეილის საყუდური მშობლებისადმი, ცოტა არ იყოს, სასაცილოც არის. ამა, რა პასუხია მიბძანეთ: ჩვენ, შეილები იმიტომ ვართ ჯბანნი, რომ თქვენ, მშობლები, კარგად იყვიითო?! მეორეს მხრივ, არ ვიცი, ღმერთმანი, რა საუფუძელი აქვს იმ აზრს: თუ აზროვნებაში ახალი არა შეუტანია რა, მაშ არც არსებობს ახალი თაობა! მაშ, ბატანებო, ვიზე ბძანებთ, უნიკონი არიან და სხვაო? ან განა შესაძლებელია ოციოც-დაათი წლის განმავლობაში რომელიმე ვრს ახალთაობა არ გასხენოდეს? განა მესამოცე წლებს შემდეგ შედარებით არ იმატა მალალ სასწავლებელი სწავლა მიღებული ქართველი ახალგაზრდობის პროცენტმა? არა, ბატანო, ყოველად უსაფუძვლოა ასეთი უარის ყოფა, ესე იგი უარის ყოფა ჩვენში ახალთაობისა, მხოლოდ ის კი მართალია, რომ ამ უკანასკნელ წლებში იმავე ვარემოებამ, რომელსაც რუსეთის ახლანდელ ახალგაზრდობას ფრთა შეეცეცა, ქართველ ახალთაობაზედაც იქანია გავლენა, ჩვენს ქვეყანაშიაც ძლიერ დაეტყო ახალთაობას უიდვალობა და დაწერიმალეობა. აი, ამ მხრივ დიდაც საფუძელიანია მესამოცე წლების მოღვაწეების ჩივილი ახალთაობის უიდვალობაზე და დაწერიმალეობაზე.

მაგრამ იმისი კი რა მოვასხნოთ, თუ რამდენად საფუძელიანია კერძოდ ბ. მეველის აზრი ამ საგანზედ, ან ის რჩევა-დაჩივება, რომელსაც ბ. მეველმ აძლევს ქართველ განათლებულ ახალთაობას. ბ. მეველი გვეუბნება: „ახალთაობის მიმართ საყუდურის თუ რაიმე საფუძელი აქვს მოსკოვსა და პეტერბურგში, იგივე საფუძელი უნდა ჰქონდეს ქუთაისსა და თბილისშიაც, რადგანაც ჩვენს განათლებული ახლო-

გაზღობა, როგორც რუსეთისაჲც, ერთსა და იმავე სასწავლებელში სწავლობს და ერთსა და იმავე პროფესორების ხელმძღვანელობით იძენს მეცნიერებასა.

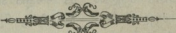
კითხულობთ ამ აზრს და, რასაკვირველია, ეთანხმებით ბ. მეველეს: ვინ არ იცის, რომ ერთსა და იმავე მიწვს ყოველთვის და ყოველგან ერთი და იგივე შედეგი აქვს. მაგრამ წარმოადგინეთ, რომ ბ-ნი მეველე აღარც თავის აზრს ეთანხმება: «ვისურვებ, რომ ჩვენი ახალგაზღობა საფუძვლიანად ჩაუფიქრდეს და ასწონას ისა, თუ რა ძირითადი განსხვავება არსებობს რუსეთის განათლებულთა თაობასა და ქართველ განათლებულთა თაობას შორის,» ამბობს ბ. მეველე იქვე და შემდეგ ამ უკანასკნელ აზრს ასე განმარტებს: «რაც შეუძლია და შესწევს დიდს ოჯახს, პატარ ოჯახი იმას ვერ აიტანს და ახირებულოც იქნება ასეთი პრეტენზია დიდკაცობაზე პატარასაგან. რუსეთს, როგორც დიდს და დამოუკიდებელ სახელმწიფოს, ყოველწობით შეუძლია ათასი და ათი ათასი განათლებული კაცი ისეთ საგნებს და განძრახვებს მოანდომოს, რომელიც ერთს ცხოვრებაში სრულიად არ არის არსებითი საგანი». ვერ დაეუჯერებთ ბ-ნი მეველეს! რუსეთი არ არის განათლებული კაცებით იმდენზე მდიდარი, რომ წლიურად ათი ათასი კაცი უმწინველთა საგანს მოანდომოს და თუ მინცა-და-მინც ანდომებს, ეს დიდი შეცდომაა. მაგრამ ესევე არ შეუძლია პატარა სა-

ქართველოს, რომელმაც ჯერ ყოველ დღიურ ეარამზე უნდა იზრუნოსა.»

ამ ბუნდოვან აზრებში, ცოტა არ იყოს, გზაკვალი აწერევა მკითხველს, მაგრამ, როგორც არის, ბოლოს კი მიხვდება, რომ ბ-ნი მეველეს რუსეთის და საქართველოს განათლებულთა თაობების «ძირითად განსხვავებაზე» კი არ ნდომებია ლაპარაკი; არა, ფრანზ «ძირითადი განსხვავება» უტყბად ჩაუყვარება თავის აზრში. ბ-ნი მეველე მხოლოდ დარიცხვას აძლევს ქართველ განათლებულთა თაობას: — შენ პატარა მამულიშვილი ხარ; მაღალ პრინციპიალურ აზრებზე და თეორიებზე ლაპარაკი და პოტინი რა შენი საქვა, შენი მოქმედების ასპარეზი ვიწროა — დღიური ვარამი (ვითომ ბლუქმა პური). მაგრამ აქ უტყბად მიაგონდება მეველეს: «რა პურითა ერთითა ცოცხალ არს კაცი?» და საჩქაროდ აკერებს: «ყოველი ქვეყნის და ყოველი თაობის (მაშ დიდ-პაჟარაობა აქ არ ყოფილა მოსატანი.) მოვალეობაა შეისწავლოს თავისი ერის აწმყო და წარსული, დაიცვას, განავითაროს საშობალო ენა, აღადგინოს მოქალაქობრივი მხნეობა და კეთილი ჩვეულება ერისა, შექმნას წესობა, სიმდიდრე და კმაყოფილება. მაგრამ ეს მოვალეობა ერთი ასად უფრო საყურადღებოა ქართველი განათლებულის კაცისათვის, რადგანაც საქართველოს ყველა ესეები დიდად აკლია დღეს»

ე. ნინოშვილი.

(შემდეგი იქნება)

თასო მოძღვრალი

მოსტრობა

ანუჩარ მძღვარადეს, თაის საკუთარ სოცელში კარგი სახლ-კარი ჰქონდა, მაგრამ სახლები ერთ მახრის ქალაქშიაც იყდა და უფრო ხშირათ იქ იმყოფებოდენ ზოლმე, რადან ერთი მეფის მოხელეთაგანი ისეც იყო. ამას ამ ქვათ გოჯას-პირ პატყლიან ქალი სოფლიდან ჩილით უნდა მიეყენა. შვილის ქორწილი გამართა. გარეთ სახლის ეზო გაანარადნეს, მოწვეული ხალხი თაბუნ-თაბუნად დადიოდენ და მესაიფოფდენ. ერთი დიდი დარბაზი ქალბისათვის დაეწაღებინათ და მეორე კაცებისათვის, დაბლა იატაკი სულ ხალხებით იყო მოფენილი, მეფე-დღვრფალი სადაც უნდა დესხათ, იქ კედელზედ დიბის ფარდა ჩამოკიდნათ და დაბლა ხალხმოდან სუზანი გაეშალათ დიბახერდის დორი ფარდაზედ იყო მიყუდებულო.

მანუჩარ და მისი ცოლის და თინათინ, სიამოვნებით აღტაცებულნი, სტუმრების დახედავაში იყენ. ამ დროს მახარობელმაც ცხენი მოაქენა, თოფი გაისროლა და, მეფოინი მოდისო, აცნობათ. ოთახიდან პირის ფარეშმა ერთი ღულთა ატლას-ბაფთი გამოარბენია, მახარობელს მხარი აუხვია და ქაშანუჩის ვა-

მით საეგ ლინო მიაწოდა. იმანაც გამოართო, დალია, ჯამი მიწაზედ დახალა, გაატეხა და ცხენი უკანვე გააქენა, მეფის მისაგებმელად წაიდა.

ქალბში არეულობა და ქოთ-ქოთი შეიქნა. ყველამ დაუჯრებიდან ყურება დაიწყო. პატარა ხანს უკან დაწა ზურნის ხმა მოესმით და ცხენების თანრა-თქურით მფიონი მოიყვანეს. პატარაძალს წითელი მათუდის საწეობარი ესხა, პირი დაბურული ჰქონდა, ირიბათ გამოჭრილი ატლასი იყო ოქრომკელი ნაკერი ასახედილი. ქალი ქიარმა ცხენიდან ჩამოახდინა და ხელ-მოკიდებული საწოლ-ოთახისკენ წაიყენა. ამით კარებთან ერთი ქმარ-შვილიანი ნათესავი ქალი წინ მიეცენა, რომელსაც ხელში ეგრცხლის თასი ეჭირა და ხელ პატარ პატარათ დამტყრეული შაქარი ეწყო. აილო ამ ქალმა, ჯერ მეფეს შეაქება და მერე პატარაძალს, დალოცა, ორივეს მიესალმა და ოთახში შეიყენა. მეფე მერე სხვა ოთახში წაიდა. როდესაც პატარაძალმა ცოტა-ხანს დაისვენა, მაშინ მზითვის მოხალე შემოვიდა და ზანდუკიან ტანისამოსი ამოაწყო, ამ ქალმა პატარძალი შორით: თეთრი დიბის კაბა ჩააცვა, ალისფერ ატლასზედ ოქრო მკედლით ნაკერი სარტყელ-გულისპირი გაუკეთა, თაზედ სახიანი ფროლის ღერქაქ დახურა, მარჯალიტთ ნაკერი ყაში შემოაკრა, იაგუდისა და ზურმუხტის თელებით შემკული, სამი თითა ყაშზედ გაუკეთა,

ოქროს ჯიდა ჩაურქო, შემდგომ ყელზედ აღმასით მოკედლილი დიდი ჯვარი თვალ-მარგალიტით შემკული გულზედ ჩამოკადა, თითები ძვირფასის ბეჭდებით გაფუხვდა და როდესაც მორთვა დაასრულა, სანა ფროლის პირ-ბადე პირზედ ჩამოიფარა, თავს გვირგვინი დადგა და მეფეს შეატყობინა, ქალი მზათ არისო; შემდეგ ისიც შემოვიდა, რომელსაც საგზაო ტანინასოსის გამოეცვალა და ჩაეჭვა ყვითელი ღიბის ახალუხში, აღისფერი ხავერდის ქულაჯა, თეთრი მათუნის ჩოხა - შალღარი, წელზედ ოქროთ მოკედლილი ქამარი ეკრა, თავზედ შავი კალმუხის ქუდი ეფურა და ზედ გვირგვინი ედგა. დედოფალი წამოაყენა და ხელ-მოკიდებული კარებთან რომ მივიდნენ, იქ მექარაწილე თავად-ახანურობა დახვდათ, რომელთაც წიყყინას გლობობა და შეუძლებენ ხომდებიით გ.ჩაღენბულს დარბაზში. ეინტ კი ქალები იქ იყვნენ, სულ დაბლა მოკეცილები იხსდნენ, გარს შემომჭყრიებულნი. მეფე-დედოფალი მომზადებულს ადგილს გადაეყენეს და დასდნენ.

ამ დროს წამოადგა მეფის მხრით ერთი მსახური და წინ დაიხოქა, მერაქი მსახური დედოფლის მხრით მოვიდა და დაიხოქა, ვახაღეს ფიანდაზი და ზედ დადგეს დიდი ვერცხლის ბაღია. ჯერ მეფის მამამ ბაჯაღლო ოქროთი გადაულოცა და უთხრა: — „ღმერთმა ისე გაკურთხოთ, როგორც აბრამ და სარა, ისე გაგამრავლოთ, როგორც ცაში ვარსკვლავნი და ზღვის ქვიშა. მერმე დედამადა გაულოცა, შემდგომ ვინც კი მექარაწილე ქალი თუ კაცი იყო, ორ-ორი მივიღა, მეფე დედოფალს თავს დაუტრეფდნენ და თეთრი ფულით გადაულოცდნენ. როდესაც ვაათავეს, პირის მეღვინენი წამოდგნენ, აიღეს ფიანდაზი და ბაღია, გაიტანეს და ის თულები იმათ შუა გაიყვეს. მანუქარამ დაიძახა: — აბა, ახლა კი დავა-ზურნა დაძკარათ, ისინიც მსწრაფლად კარებთან მოდგნენ და დაუტრეს ლეკური. მანუქარამ თავის ცოლის დას თინათინს ხელი წააგლო, ძალათ წამოაყენა და უთხრა: — მე და შენ იგანეს ქარაწილში ერთად უნდა ვითამაშოთ, რადგან ჩემ შეილებს დედის სამადგიროთ შენა ჰყვეხარ“. მიუფრა თინათინმა: „მეცადუნებ, რაღა დროს ჩემი თამაშობა, თორემ?...“ — მას მხიარულბა რაგორ უნდა შეგეტყუოს? „გულით გახლოვარ მხიარული“. — არა, არ მოგეშვები... მანუქარი ნათესაობამაც წააქეზა და ეძახდნენ: „ათამაშე, ათამაშეო.“ ძალის ძალათ მანუქარამ თინათინ გაათამაშა. იმანაც სიცილითა და თქარ-თქართი ევათავე ქალებს დაუტრა თავი და დაჯდა. გაიმართა ლეკური ცეკვა. ეს შეენიერთ მორთილენი ქალი და კაცი თამაშობით ერთობლივად გამოედიდნენ, თითქოს ავღილზედ თვებს არ აჯარებენ და ჰაერში დაფრინავენო, იტყოდი. თვლი უტყუთეს სანახავს რაღას ნახავდ? როდესაც თამაშობით გული იგურეს, კაცები გაეღნენ და დავაზურნაც გაიყენეს.

ამ დროს მსახურობმა ლანკრით შაქარობა და მურაბები შემოიტანეს და ქალებში ჩამოატარეს. მანუქარი კიდევ შემოვიდა, მიიხედ-მიიხედა და თქვა: — „აბა, ახლა კი სახანდრებს შემოგვხვები, რომ ქალები შეაქციონ.“ მანუქარი რომ გავიდა, პატარა ხანს

უჯან რამდენიმე სახანდრები შემოვიდნენ და შემოიტანეს: დულეტი, ბიანური, თარი, დარი და დიმილია ბიტო. კარებთან ბოლოში დასდნენ, დაუტრეს და მოკეცი სიმღერას. ამათანმა ერთმა კაცმა თქვა: „თახარა რაღა იქნა? იმას დაუძახეთ და!“ — ამ კაცს თინათინ დაეცოდა: — თახარა ვიღა?“ მიუფრა ამ კაცმა: „თახარა ქედანამე ვახლათ ახანუქარაშვილი, შეენიერთ იმღერას და ჩვენც არ მოვემეთ ქალბატონთან წამოვიყვანეთ.“ მიუფრა თინათინმა: — თუ კი მაგრე არის და რაღას ელით? დაუძახეთ. თარის დამკრეფელი გავიდა და შემოვიყვანა ერთი ოცდა ხუთი წლის ყმაწვილი კაცი, შეენიერთ თვალ-ტანადი, სახანდართან დაჯდა, მათი გამართვა, ამართა და სიმღერა დაიწყო, მაგრამ რა სიმღერა? დამპირას ეგონებოდა ყელში ბუღბუღი უფისო. ამის ხმაზედ ყველას ტანში ქრუნტელმა დაურა. ყმაწვილ კაცები ისევ შემოვიდნენ, ამის სიმღერას აღტაცებულნი შეჭყურებდნენ და მეღორესა ჰქითეს: „ერთი არის ესა? ოჰ, რა შეენიერთ ხმასა და ჰანგზედ ამბობს!... მელომე უნასუხა: — ეერა ჰმედეს, ქალებისა რცხეენი, თორემ, აბა ცალკე იყოს. ეს ყმაწვილები აქტი ქიდან მიხეტიენ თაზს და დაუწყეს ხეყენა: — „ჰა, შენი სულის ჰირიმე, ხმა ასწიე, ნუ მორცხობ, ჰა, გაბედე, მაღლა თქვი.“ ამათ წაქეზებაზე თახარმ დაიწყრა ბაიათი, ქარამ, აჯარა-ბაიათი, უშაია, რასტი და სხვა... ასეთს ჰანგზედ ანბობდა, რომ ამათ ყურის ამისთანა საკრძობაგეო ტკიბილი ხმა თავის დღეში არ გაეგონათ და ეისაც ეისი ტრფუალებე ედვა გულში, იმ სიმღერაზედ უფრო ეგზმი მოდიოდნენ და უმეტესათ აკანდნებდათ სიყვარული. ერთმა ყმაწვილმა ჩუმი ხმით უთხრა მეორეს: — მე და შენ რომ ვიცით, აბა, იმას უყურებ, თუ მაგისთან ამ ქალებში ეროსი ეინთ, თვალ-წარბით თამარ მეფეს არ უცდეს!... ანიშნა ერთ ქალზედ. უნასუხა იმას: „მე ვიცი სახის მოყვანილობა და ელოფი კი არ მოგეწონება?“ ამათი დაბალი ხმით ლაპარაკი თაზს ესმოდა და საითაც ამ ყმაწვილების გრძობა მიფრინავდა, ამანაც უტეც იქით ვანიხდა, ეისაც ესენი მსტრფოდნენ და შეპიცინებდნენ; შეხედა თუ არა თვლი თვალს შეხედა და ლახვარით თაზს გულში გავყარა, სიმღერა გაწყვიტა, ხმა ჩაუწყდა და როდის, როდის წყნარა წამოიტეცა და გარედ გასელო დააპირა, ყმაწვილები დაებლაუტენ და უთხრეს: — სად მიხედა, სად? იმღერებ, არ გავიშვებთ. მიუფრა თახარმა: „როგორღაც უტეფოდლ შეეიქენ, თახარო დაემესს.“ — დაცხოვრობ, მამს ნიავზედ ვალი. რომ გავიდა, ტლაფარაში, დახტი იდგა, გამოჯდა, გულზედ ხელები მიიწყრა, თითქოს ემინია გული ბუღდად არ გადმომეცარდეს, თავი კედელს მიიყუდა და ამ ფიქრმა მოიტყა: — ოჰ, ღმერთო! ეს რა მომივიდა? ეინ არის ეს შეენიერთებ? კინაღამ უჯარბობლად იქვე არ გადავიტეც. ეს რომ ამ ფიქრებში იყო და არ შევიდა, ყმაწვილებმა ბიჭი გამოგვანეს: თაზს დაუძახდა. მსახურობა ნახა, თავი კედელს მიუბჯენია და წყნარად ჩასძახა: — მობრძანდით. უნასუხა თახარმა: „ჯერ ერთი წყალი ჩამაყლაპე“. ბიჭმა საჩქაროდ წყალი მოურბინა. თახარმ რომ დალია, მერმე ამ ბიჭსა ჰქითეს: „ერთი მეფის გვერდით რომ ქალი ზის, ეინ არის?“ — აბა,

რომელი? თითქოს ამას არც კი დაუნახავსო; ფანჯრიდან შეიხედა და თქვა:—„ჰო, ევა? ბატონის ქალი არის.“—გათხოვილია?—„აზა, ბევრი მხოლოდენ-ლი ჰყავთ, მაგრამ ბატონი მანუჩარ, მაგრე ადვილად არავის აძლევს...“

ამის გამგონის თაზოს ცეცხლი მოედო და გუნებაში თქვა:—მე მაგის საშასურის ღირსიც არა ცუაფილვარ, ჩემსა და მაგას შუა დიდი ჩასანთქელი ზღვა დებულა და სიყვარული რა ხელი აქვს?... ახლა, ისევ შევიდა, სიმღერას მოჰყავდა და ცლილობდა, რომ იმ ქალისათვის აღარ შეეძენა, მაგრამ კიდევ თამაშობდა რომ გაიმართა და ყმაწვილები ერთმანეთის ეუბნებოდნენ:—მინადორა გამოიყვანე, ყრავაბულუს მაგასავით არავინა თამაშობს. როდესაც ააყენეს და გამოვიდა, ნახა თაზომ, რომ მინადორა იმასა რქევი-ვია, ვისი ცეცხლიც ამას ავებნო. მინადორა ალვის ხის მზვავს ტანს ნიაფივით დაქროლებდა; თმები სა-ღრეკამდის დასცემდა. რომ ვაათავა, რაც შაბაში მისცეს, ნახი ღიმილით მიიტანა და სახანდრებს დაი-რახედ დაუყარა. ამ დროს თაზომ ასეთის თვალებით შეხედა, თითქოს მარწყვის კუნწულსავით ჩაუსაბა უნდაო და თაზოს გულს ხელ-მეორედ ცეცხლი აღე-გნნო, კინტი ჩაუწყდა და სახანდრებს უთხრა: „არა, მძებო, უქვიეთოთა ვარ, სიმღერა აღარ შემიძლია.“ სახანდრებიც იაშვილენ და თქვეს:—მამ ახლა წაი-ღვით, ყმაწვილები მოვალხინოთო და გავიდნენ.

იმ დროს წეის არ იყო, დიდი მეგობრისა და ქორწინში ქალები აშღარავთ ირემე და ვაველ-ვა-ძოველოთ საითიმ ე ვახშის ვათავებამდისა, მაგრამ მინადორა არავის ძრახებს არ მოტირდა. რაკი სახანდრები გავიდნენ, წაშობდა გრატეებულვით შევიდა მეორეს ოთახში, დაუძახა თავის მოახლეს და დაუწყო ჩურჩული: „იმედო, ჩემო იმედო, მე და შენ ერთად შევიზარდენით და ჩემი გულის პასუხი შენ ყველა იყო. ჯერ ჩემ გულს სიყვარული არ არის, არ უფრე-ნია, ამდენი მთხოველები მყავს, მაგრამ ჩემს თვალ-ში არც ერთი არ მოდის. მხოლოდ მე ამელამ ვიფრ-ძენ სიყვარული, რაც ყოფილა და თუ იმას არ შე-გულდებები, იცოდე სიცოცხლესაც გამოვესალმები...“ —ვისა? გენაცვალე, ჩემო პატარა ქალბატონო! ოჲ, ღმერთმა ინებოს, შენი ბედნიერება მეიღრისაა. მბედნიერება, თუ უბედურება, მე იმას არ დადევ-ნაბა, ჩემს გულს ხელი დავდე, ცეცხლს ნაკვერჩხლე-ბი მიყარა, ვინება მეფანტება.“ —ახლა, როგორ გინდა, რომ მოგენმარო?...—მე, აი, რას გებევეები: ორ სიტყვას დავამატებ ვისთანამე და ჩემს მამებრად ჩუ-მად შენ იმას გავდეცი?...—მე ავლილია. ბრძანე, ვისა? „ჯერ იმას, რომ იმღერის.“—უი, დამი-დდა თვალვები, ვე რა ბრძანე? „რაცა თუ ვთქვი, მგ შენი საქმე არ არის.“—თაზო ქედანაძემ განა უკან მიაცუნა ამოდენა დიდი-კაცის შეილები? „თუ ჩემი ხათრი და თავება გაქვს, ამისრულვებ, თუ არა და სხვა საშუალებასაც ვიპოვნი.“—კარგი გენაცვალე, მე უარს როგორ გავებედა, მაგრა... მაგრამ აქ საკუ-როო აღარ არის.“—ბრძანე, მამ რა ეუთხრა? „ესა რომ ახალამ როდესაც ყველანი დიძისებნენ, ევ ჩემი ოთახის ფანჯარასთან მოვიდეს, ჩემ შუამდ გავალ ორკა-ს სათქმელად მინდა, ეეტყვი.“—იმედისფულმა თავი უშმა-

ყოფილოდ გაიქნევა და თქვა: „ფანჯარასთან მო-სელა როგორ იქნება? ამდენი ხალხი ირევა, თუ არ დავიწყო, ისევ ბალში შევიდეთ და იქა ნახე.“ „აჲ, ევ ემჯობინება, მამ მაგრე უთხრა“...—რა გავწყო-ბა...—მინადორამ რაკი გული დააჯერა, რომ ამის დაბარებულს თაზოს გადასცემდა, ისევ საჩქაროდ შევიდა და თავის ადგილს დაჯდა, იმედისფულმა ტა-ლაეარზედ ხან აქეთ იტრიალა და ხან იქით, მაგრამ თაზო მარტო ევრსაით მოახებოა. როდესაც ეახში-სათვის მიუღრა უნდა გავშალათ და ხალხი აირია, ესეც მივიდა კარბენამ, ბიჲს ევრცხლის სურა სიხო-ევა, წყალი ნებაეთოა და რომ გატრიალდა, ამ დროს თაზოს ანიშნა გასულიყო. თაზო ვაოცებული ფიქ-რობდა: რომ მანიშნებს, ნეტა რა ნებაეს ჩემვან ამ გოვასაო და ლაედენა, იმედისფული მიდიდა და თან უკან იყურებოდა, ამ დედეს თუ არაო, მივიდა კედელთან ჩრდილში და ვაეუტოა, თაზოც გაჩერდა და ჰკითხა:—რა გნებაეს? რას მანიშნებდი? იმან მინადორას დაბარებული უთხრა და დაანახა, სადაც უნდა მისულიყო. თაზოს გული ვაღუტრიალდა, გეცოდა და გუნებაში ვაიფიქრა:—ვაი, თუ იმ ქალ-მა შემიწინა, რომ ტრუფალიებით ჩუყურენდი, უბრძა-ნოს ვისმე და ვაბერტყინოს ჩემი თავიო. ჩაფიქრ-და კიდევ და თქვა:—არა, ის ამას არ იკადრება, რაც მომივა, მომივიდეს, მაგის ჭირის სანაცვლო ვიყოვო.“ და უბასუხა:—კარგი ვიახლები...“ თაზო რომ დარ-ბაზში შევიდა, ხალხი, ის იყო, ვახშამზედა სხდებოდნენ, ვაეშალათ ვარშემა გრძელი სუფრები, ხედავთა-გებინათ თევშებით დათლილი ყველი, მურასა ლა-ეაშები და გრძელ-გრძელი შოთები, მრავალი ჯახივი, ყანწი და ახარეუშები იყო აქა-იქა დაგროვილი, ჯერ მოართვეს ცივად მოხარშული ძრახის ხაშუბა, დედლები, გოჭი და მერე ცხვრის ბოზბაში და ჩი-ხირთაჲ; იმას მოაყოლეს შემეწარი ხბო, ინდოური, ხოხობი და ბოლოს ფლავი, სუკის შვევადები. წა-მოდგენ მელენინი და შეიქნა დღინის სმა, გამართა ალავერდი და იახშიოლის ძახილი; ერთმანეთის კო-ენა და ჯიხვის ტრალიო. როდესაც კარგად შეზარ-ხოშდენ ყმაწვილ-კაცობა მიიხსნა თაზოს და ეუნებოდა:—ანა, შენი სულის ჭირები, ვაგვეგო-ნე ერთი შენი ბულბულის ხმა. თაზო მოვლი ეს ვახშამი სულ ფიქრში იყო და ამბობდა:—„მართლა რომ მინადორაც შევიყვარებოდე, ვანა ჩემზედ ბე-დნიერი კიდევ იქნება ეიმევე გული შეჭრული ჭქან-და, არც უსოშს და არც უტამბია. რაკი ეს ყმაწვილე-ბი ვადავლიდენ მოჰყავა აღტაცებით სიმღერას, რომ სულ დაწედა და დასრავს ეს ხალხი. მრავალი ოქრო-და ევრცხლი ვადაუყარეს თაზოს საჩქარათა. როდეს-საც ვახშამი ვათავდა, მექორწილენი, ვინც პატარ-ძალს სთვლიდენ მოჰყოლოდენ, მანუჩარისას დარჩენ და ვინც იქ მსჯობრები იყენ, თავიანთ სახლ-ში წაიხდენ.“

ბარბარე ჯორჯაძისა.

(შემდეგი იქნება)

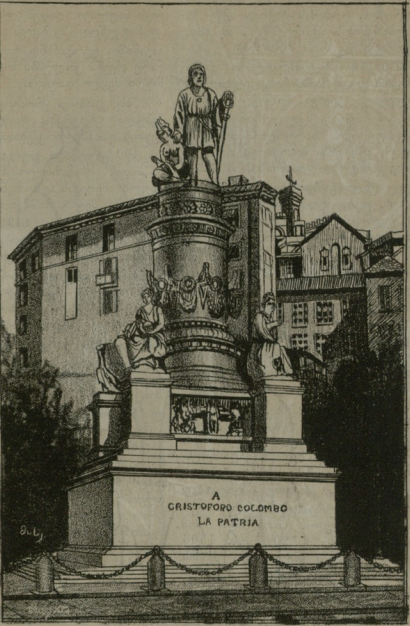

კოლუმბის დაბრუნება აპერიკიდან, ველური კაკების მოყვანა და იზაბელა დედოფლის მიერ მიღება კოლუმბისა

ქრისტეფორე კოლუმბი

(დასასრული *)

მეორე მოგზაურობაზე კოლუმბმა აღმოაჩინა რამდენიმე ახალი კუნძული, რომლებზედაც სპაერება და ევლური ხალხი — კარიბები და 22 გიორგობისთვის მივიდნენ ისპანიოლაში, სადაც კოლუმბმა დატოვა თავისი მებრძოლენი. საშინელი სანახაი წარმოუდგა თვალწინ კოლუმბს: ციხე დანგრეული, ხალხი მთლად ამოწყვეტილი. დღეუპულნი ისპანიელები თვითონვე ყოფილიყვენ მიზენი ამ გვარის უბედურებისა: გატაცებულნი ანგართმოყვარეობით, ისინი თურმე მოსვენებას არ აძლევდნენ ევლურს ინდოელებს, სტაცებდნენ რაც კი რამ ებადათ. ხოცავდნენ როგორც ნადირებს, და ამათაც ევლარ მოეთმინათ. აჯანყებულებიყვენ, დასცემოდნენ ციხეს და ხარბნი ევროპიელები მთლად ამოწყვეტიათ.

კოლუმბის სასაფლაო ძეგლი.

ევროპაში კი ამ საქმეს სულ სხვა ნაირად შეხედეს, მტვარზე კოლუმბის მტრებმა: ისინი ყველაფერს ახარლებდნენ კოლუმბის მართეა-გამგეობას.

აუცილებელ საჭიროებად გახდა ახალი სიმაგრის აშენება. კოლუმბის განკარგულებით ყველამ საქმეს მოჰკიდა ხელი: რაინდმა, ოფიცერმა, მოხელემ, სალდათმა. სარაინდოთ წამოსულს ევროპელებს არც ეს მოეწონათ, ხალხში დიხადა უთანხმოება, რომელიც მალე შეთქმულობათ გადაიქცა. გამაჩნდნენ ისეთებიც, რომელთაც განიძრახეს, ხომალდის მოტაცება და ევროპაში დაბრუნება, რომ მე-

ფის წინაშე დაებეზუნდნათ კოლუმბი; მაგრამ კოლუმბი მალე მიუხედა განზრახვას დღირსეულად დასაჯ. მოთავე ამ შეთქმულობისა.

კოლუმბმა გაათათუ არა ახალი სიმაგრის აშენება, მაშინვე შეუდგა მოგზაურობას და აღმოაჩინა რამდენიმე ახალი ევლური მდიდარი კუნძული. შემდეგ დაიმორჩილა რამდენიმე თემი ევლურის ხალხებისა და ისე დაბრუნდა ისპანიოლაში სადაც მას უყლიდემეორე ძმა ბარტოლომეო, რომელიც მაშინვე ცოცხ- მთავარმართებლად იქნა დანიშნული, როგორც კაცპატრონისა და მტკიცხასიათისა. მაგრამ ისპანიელების თეგასულობას კი მაინც ბოლო არ მოელო. ისინი საშინლად ტანჯავდნენ და ჩაგრაედნენ ინდოელებს: ტაცებდნენ ქონებას, ცოლებს, ქალებს. ინდოელებმა შეიძულეს ძალად შემოსეული სტუმრები

და საცა კი მოასწრებდნენ, სისხლს უშრობდნენ. კოლუმბი ებრძოდა ამ ბოროტებას მაგრამ ევლარაზღებოდა. ამასობაში რამდენიმე კაცი წამოვიდა ევროპაში და ათასნაირი ჭირებით ისე აადლებდნენ მეთე, რომ ყველა ამ ამბების გამოსაძიებლად ისპანიოლაში გაგზავნა თაეისი მხლობელი კაცაგუალო, პირადი მტერი კოლუმბისა. აგუალომეტად ხებრულად ეციდებოდა კოლუმბს. ყოველნაბიის გადადგამზედ შეუარაკოფუს აუყენებდა მას და მით უფრო აქეზებდა ისეც თევაკასულს კოლუმბის მტრებს. კოლუმბსა და აგუალოს შორის დიდი უთანხმოება ჩამოეარდა. უთანხმოების ამაეე მიეიდა მეფემდის, კოლუმბის მტრები ჩასიჩინებდნენ

*) იხ. „ქვალი“ № 31.

ეჭიან მეფეს, რომ კოლომბი მხოლოდ თავის გამ-
 აღრებაზედ ზრუნავსო, რომ მას ფიქრად აქვს გა-
 მეფდეს ახლო აღმოჩენილს ადგილებშია. ამ ხმებ
 მა ისე იმოქმედეს მეფეზედ, რომ მან სასტიკი გამო-
 ძიება დაწინაა. ამ საქმისთვის ისპანიოლაში გავზა-
 ნა მისისხლე მტერი კოლომბისა ბოვადილია, რომ
 მელსაც განუსაზღვრელი უფლება მიანიჭა. ბოვადი-
 ლიამ მალე გამოიჩინა თავისი მკაცრი ბუნება. დიე-
 გოს მოუსპო თავისუფლება. ბარტოლომეო დატ-
 უყვეა და დიდებულს კოლომბს ბორკილებით შეუქ-
 რა ხელები და ისე გაისტუმრა ისპანიასში. ამ სახით
 ის კაცი, რომელიც უნდა გამხდარიყო დიდება და
 მნათობი ერისა, ის კაცი, რომელმაც აღმოაჩინა
 მთელი ნაწილი ქვეყნისა, ის კაცი მებორკილი
 დატურუნეს სამშობლოს, როგორც მოღალატე, რო-
 ვგორც უბრალო დანაშაუდი.

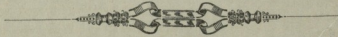
ხალხმა რომ დაინახა ხელებ-მეკრული კო-
 ლომები, საშინელი რტყინა დაიწყო, აღძვლა; აღ-
 შფოთდა, და ხმა-მალა დაუწყა კიცხვა ბოვადი-
 ლიას. მეფე და დედოფალიც შეუწბნენ და უბრა-
 ძანეს ხელები გავხნათ კოლომბისთვის; მიუალღო-
 სეს კიდევ დატანჯულს მოსუსეს, მაგრამ ისპანიო-
 ლაში დაბრუნების ნება კი მაინც არ მისცეს. იქ მთავარ-
 მართებლად დანიშნეს ერთი ვილად ოვანდო, რომელ-
 მაც მტრე ხანში მითლად ააოხრა ის კუნძული. დი-
 დებულ კოლომბი კი იტანჯებოდა უსაქმოდ, შეურაც-
 ყოფილი, გულში ცეცხლ-მოკიდებული. 1505 წ. კო-
 ლომებმა ერთხელ კიდევ სკადა ბედი, წაიდა მეფეს-
 თან და სთოცა დაებრუნებინა მისთვის ისე უსამართ-
 ლოდ ჩამორთმეულნი; მაგრამ კრიკანგისა და უმადუ-
 რის ფერდინანდისთვის კოლომბი საჭირო აღარ იყო
 და აღარც თხოვნა შეუსრულა. სასახლიდან რომ
 დაბრუნდა, კოლომბი გაცივდა და 20 მაისს 1506
 გადაიცვალა თავის შვილის დიეგოს და ძმების
 ხელში.

კოლომბის გვაში ჯერ მოასვენეს წმიდა ფრანცის-
 კის მონასტერში; შემდეგ დასაფლავეს სანტა-მარია-
 მის ეკლესიაში. 1513 წ. გვაში გადასვენეს სიედე-
 ლიაში, საცა ემარხა იმისი შვილი დიეგო. 1536 წ.
 ორთავეს გვაშები წაასვენეს ისპანიოლაში; მაგრამ აქაც

არ მოასვენეს ისინი დიდხანს: ერთხელ კიდევ შეურ-
 ყის საულაივი დიდებულს მიცკალმელს და ახლა
 კი საულუნოდ მიაბარეს მიწას კუნძულს კტაზზედ
 გაიანაში. ფერდინანდ მეფემ, რომელმაც იმდენი სიმ-
 წარე აჩვენა კოლომბს სიციცხლემში, მეცდარს შეე-
 ნიერი ძველი დაუღდა.

ასე გაათავა ქრისტეფორე კოლომბმა თავის წა-
 მებული ცხოვრება; ეს ჯილდო მიიღო მაშინ უმა-
 ლურის თანამედროვეებისა; მაგრამ ახლა კი, რო-
 ცა 400 წელიწადი გავიდა, ახლა მიხვდა კაცობრიო-
 ბა თავის უსამართლობას; ახლა ვაღუხადა დღესას-
 წაული ამერიკის აღმოჩენელის სახლს. მაგალითად:
 ჩიკაგოში შედგა სააქციონერო აშხანავობა, რომელ-
 საც საგნად აქვს 1492 წლის სახსოვრად ააშე-
 ნოს კომპი, სიმალლით 1492 ფუნტი, ის რამ ეს
 კომპი რამდენჯერმე მალაი იქნება ეიფელის კომპე-
 ზედ. ამავე დღესასწაულობის გამო ამერიკელმა ფრან-
 გებმა უძღვნეს ელზანდელს ისპანიის დედოფალს ოქ-
 როს გვირგვინი, ძვირფასი ქვებით შექმნილი, სახსოვ-
 რად იმ გვირგვინისა, რომელიც იზაბელლამ შესწი-
 რა კოლომბს ხარჯის დასაფარავად. იმ ადვოკატს,
 სადაც გადაიცვალა კოლომბი, დადგმული იქნება
 ძველი; პალოსში, სადაც მონასტერი იყო, რომელ-
 შიაც კოლომბმა თავი შეაფარა, შეიკრება აუარემე-
 ლი ხალხი და დღესასწაული გადაიხედა. ამ სახით
 კაცობრიობამ 400 წელს შემდეგ ყოველი ღონისძიე-
 ბა იხმარა, რომ აღმზანის ხსოვნიდან აღვივლიყო ის
 მწარე მოგონებანი, რომელნიც თავში ებადებინა კაცს
 კოლომბის ხსენებაზედ, და იქნება ასეთმა ბრწყინვალე
 დღესასწაულებმა კიდევ მოახერხონ ესა; მხოლოდ
 ერთი გარემოება კი ყოველთვის ხინჯად დარჩება
 აღმზანს. ეს ის გარემოება ვახლავთ, რომ კოლომ-
 ბისაგან აღმოჩენილს ადგილებს „კოლომბიძა კი არ
 დაერქვა, როგორც სამართალი მოითხოვდა,“ არა-
 მედ ამერიკა, იმიტომ რომ კოლომბს შემდეგ ახა-
 ლი ქვეყნის ასაწერად წაიდა ერთი მოგზაური
 სახელოდ ამერიკო ვესპუჩი, რომელმაც ასაწერა ეს
 ქვეყნები, კარტბეს შეადინა და იმიტომ ამ ქვეყა-
 ნას დაარქვეს—ამერიკა. *)

რ. ჯაჯანაშვილი

ს ი შ მ ა რ ი

წარის ოცნებით გატაცებული,
 ვიდექ მარტოკა კლდთან მთაზედა
 და იქიდანა ვერვის ცხედაზედ
 წყდალით მოკლულს ქვეყანაზედა...

უცბად საზარლად დაიძრა მიწა,
 მოისმა მკაცრი გრგვინვა, ქუხილი;
 მოვიდა სისხლის ცრემლისა წვიმა,
 შეე ზოვამაც შექმნა მწარე ბლული.

მარჯვნივ მომესმა შეზავებული
 ერთად ხმაი კენეს-გლოვისა,
 ობოლით ტირილი, ხმალითა ჩხრიალი,
 და ჩხრა-ჩხური ჯაქე-ბორკილისა.

ამ ხმამ თან-და-თან იმატა უფრო;
 მუსლით მოვიღრიე, აღვაყარ ხელი
 და დავიძახე: „ღმერთო მალალო!
 ამ ხმას აშორე ჩენი მთა-ველი...“

მალ. ბოლქვაძე

*) ამ წერილს მასლად ჰქონდა: История знаменитых путешествий Жюля Верна, Илл. Жур. Свевь.

მცირე შენიშვნა

ფრიდრიხ დიდი

მ წლის მარტის 14-ს „კვალის“ მე-11 №-ში იყო დაბეჭდილი გიუ-დემ-პასანის მოთხრობა „მეკლარი, თარგმნილი კიტასი. ახლა იელი. სის 27 „იერიის“ № 158-ში გადაბეჭდილია ეგვეე მოთხრობა, იმავე კიტას თარგმნილი, სხვა სათაურით: „გადაცელილი“. თუმცა ლიტერატურული ნაწარმოების მითვისება კანონით დაშლილია, თუნდ რომ ნაწარმოების სათური გამოცელილიც იყოს; მაგრამ ჩვენ ამას არ მივხედავთ და გვინახია კიდევ, რომ ვაზეთი „იერიის“ შედგომა „კვალის“ სტატიების გადაბეჭდვას თავის მკითხველების სასარგებლოდ. ჩვენ მხოლოდ შევნიშნავთ, რომ თუ „იერიის“ რედაქციას ენებება, „კვალში“ ბევრი კიდევ უკეთესი და მისი მკითხველების გონების განსავითარებელი სტატიებია, და ასეთი სულიერი საზრდოს მიწოდება არამც თუ მისი მკითხველებისათვის იქნება სასარგებლო, არამედ მისი თანამშრომლებიც ბევრს რასმე შეიძენენ. მხოლოდ ეთხოვთ, ყოველთუთის გამოაცხადოს ხოლომე, რომ იგინი „კვალიდან“ არიან გადაბეჭდილი.

ვაჟკაცის სიკვდილი

მ აბრალო არის ეაჟკაცი. შავი მიწის ტყვედ გამხდარი; სიტაბუკისა ყველი უღრა-უღრაოდ დამქნარი და ეტლი წუთისოფლისა ნაბეყარ გზაზედ დამდგარი.

ბრალია იმისი დედა, საწყალი ცრემლში ჩაშხერჩელი, ბრალია იმისი ცალი, ლამაზი ქერივად დამჩალი, იმისი ქორფა დისგული, ახალ ცვილივით დამდნარი.

იმისი ტურფა ქაიორი, ჩიტის საბურღად ვაშდარი, იმისი კოხტა უღე-ში, იმის მკლავები მაგარი; მისინი თულნი და ბაგენი, როგორც სანთელი ჩამქალი.

იმისი ცხენი ზერდაგი მწარე ლოდინი გამხდარი, პირდაღებული ფრანგული მამულისათვის დამდგარი; მაღლა კი მზე და სინათლე, ცხოვრებისათვის გამხდარი!!

თ. რახიკაშვილი

მს ხელმწიფე იყო თანამედროვე ერეკლე მეორესი. სოლომონ ლეონიძემ, მეფის მდივანმა, ერეკლეს სტედარს თავს დაატარა: „აღმოსავლეთში ერთი შენ იყავიო და მეორე ფრიდრიხს პრესისი ხელმწიფე დასავლეთშიო“. მართლაც შესანიშნავა ამ ორი მეფის მკვახესა, მათი სტებედი, მათი ბრძოლა. მაშინდელი ფრიდრიხის სამეფო პრუსია ქართლ-კახეთს ძოღეს უღრიდა, მაშინ როდესაც ერეკლე მეფე ამას ვარდა ვანჯა-ერყენის პატრონიც იყო. როგორც ერეკლე იყო საშს დიდ სახელმწიფოს შუა—რუსეთსა, ოსმალეთსა და სპარსეთს შუა—მომწყვედელი, ისე ფრიდრიხი იყო, რუსეთსა, ავსტრიას და საფრანგეთს შუა მომწყვედელი. იმათ თვალში ეჩიარებოდათ პრუსიის პაწია თავისუფალი სამეფო და უნდოდათ სამ ნაწილად გაეყოთ და სამ ვეშას ჩაენთქა. ერეკლეს სამეფოსაც ევრთივე თვლით უყურებდა სპარსეთი და ოსმალეთი. მაგრამ მაშინ, როდესაც ერეკლე მეფე გულ-მარტივად დაენდა რუსეთს. ფრიდრიხს კი არც ერთის თავის მოსახლერე დიდის სახელმწიფოს მეგობრობისა არა სწამდა რა. ის ამაობდა: „მეზობლის მტრობა იმდენს ევრას მიზაშს, როგორც მისი მოყვრობაო და მთელი თავის სიცოცხლე სამ დიდს ვეშას ემრძოდა. მაგრამ იმან არამც თუ გადაარჩინა თავის სამეფო დანთქისაგან, არამედ კოტა რუსეთსაც ჩამოჭრა, უმეტესი ავსტრიას და თავის სამეფო კიდევ გააორკეცა ავსტრიის იმერატრია მარია-ტერეზია ყოველთვის გულ-ნაღელიანთ ამობოდა ხოლმე: „პრუსიის ლომმა დაუტყვესო თელი ჩემის გერგენისა კლანჭით გამოგლიჯაო“. ის გულისხმობდა სიღვზისი მახრას, რომელიც საბოლოოდ დაიფლო ფრიდრიხმა შეიღის წლის ომს შემდეგ. მაგრამ საკითხავია, უყვარდა თუ არა ფრიდრიხს ომები? სრულებითაც არა. იმას ყოველი ომი უხედურებათ მიანდა თავის ქვეყნისათვის და სანამდის ძალას არ დატანდა ავსტრია, მანამ ხმაღს არ მოკლდებდა ხელს; მაგიერად როგორც კი ომი გათავდებოდა, ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა თავისი ხალხის წყლული მოერჩინა, მეურნეობა, აღბე-მიცემობა, მრეწველობა გაედიღენია და წინ წაჟეწია. ის ცდილობდა ხალხი გაემდიღებინა და სახელმწიფო ხაზინაში ფული მოგროვილიყო ახალი ომის სატერი-თებოდა. აი, როგორ ახასიათებს ფრიდრიხს ერთი საუკეთესო გერმანელი ისტორიკოსი: „ფრიდრიხის დიდი დეაწული მისი მხედართ-მთავრული ნიჭი კი არ ყოფი-

ლო აო, რომელ
 შია მას სწორი არ
 ყოლია მის დროს
 დედაძივის ზურ-
 გზეო, არამედი
 მისი ხელმწიფუ
 რი კკუა, შორს
 გამსჭვრეტი პო-
 ლიტკიკაო. ამ სა-
 ხელმწიფო კაცის
 კკუსა და პო-
 ლიტკის მეოხე-
 ბით ერთი პა-
 წია ბრანდებურ
 გის სამარკრა-
 ფო დიდ პრუსიის
 სახელმწიფოდ
 შეიქმნაო ზფრი-
 დრისხ შემდეგ
 მთელი ევროპის
 სახელმწიფოები
 მორიდებით და
 პატრისცემით
 ეპყრობოდენო .
 ფრიდრისხ დიდი
 იყო კანონის მო-
 რჩილი და ისეთი
 კანონმდებლო-
 ბა მისცა თავის
 ხალხს, რომ მხო-
 ლოდ ამ კანონ-
 დების ბრალია
 პრუსიის ხალხის
 გაღონიერება და
 ზნობით ამაღ-
 ლებოა. ყველაზედ უფრო ახასიათებს ფრიდრი-
 ხის სულგრძელობას ერთი შემთხვევა. სამხედრო
 გზა გაჰყავდათ. ჯარის უფროსმა მოახსენა ხელმწი-
 ფის: „ერთი დედაბრის დანგრეული ქოჩი გადაველობა
 გზაზედ და თუ ის არ გადაედგით, გზას ვერ გავი-
 ყვანთო. რამდენი არ ვემულარეთ დედა-კაცს, მაგრამ
 არა გაეწყრა-რა, ეგრე დავითანხმეთ ნებით გადავედგა
 მისი დანგრეული ქოჩი და ხეიერი ფასი მივეცეა ზა-
 რალის აღსადგენათო. მეტი ღონე არ არის, უნდა
 გვიბრძანოთ და ძალათ უნდა დაეუნგრეთ დედა-
 კაცს ქოჩიო.“

ფრიდრისხ დიდი, პრუსიის მეფე

— კანონი ძალ-
 მომრეობის წე-
 ბას არ გადადევ-
 სო — უპასუხა
 ფრიდრისხმა. თუ
 დედაკაცი არ
 თანხმდება, სა-
 ხედრო გზამ უნ-
 და აუქციოს მხა-
 რი ქოჩსაო.

„შვილის წლის
 გამანდგურებე-
 ლს ომს შემდეგ
 ფრიდრისხს მო-
 სვენება აღარ
 ჰქონიაო — სწე-
 რია ერთს ნახა-
 ტებიანს გერმა-
 ნულს გაზეთში.
 დღე-და-ღამ მეფე
 თავდადებული
 იყო, რომ აოხ-
 რებული ალაგე-
 ბი დეშენებინა,
 არხები გაეყვანა,
 უნაყოფო ადგი-
 ლები განაყოფ-
 იერებინა. საცა
 კი სოფელი და
 მზარა გაღარიბე-
 ბულიყო, იქაშე-
 ლებდა ფულს და
 ყოველ გვარ შე-
 მწეობას აძლე-
 და სახელმწიფო

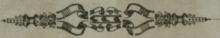
ხაზინიდან. იგი აშენებდა სახელმწიფო ხარჯზედ
 ეკლესიებს, საეპქრო დარბაზებს, აგებდა ძველებს და
 სახელმწიფო შენობებს, რომ ხალხს მუშაობა ჰქო-
 ნოდა და ფულით ხელი მოეთბო. ამავე დროს დიდ
 ყურადღებას აქცევდა ხალხის გამგეობას, რომ კან-
 ნონით არაეინ დაზარულიყო. მრავალი დაწესებულე-
 ბანი დაარსა ისეთი, რომელიც მრეწველობას და
 აღმ-მრეწველობას ხელს უმართავდა. პრუსიის სახელმწი-
 ფის დიდი კეთილმდგომარეობა დაეტყო და აჰყავდა
 ქვეყანა, განსაკუთრებით ჰუმბერტბურგის შერიგებას
 შემდეგ“.

როგორც მეფე ერეკლეს, ფრიდრიხსაც ისე არქ-მეფედა თავისი ერთი სასიყვარულო სახელგმს: „მეფე ფრიცი“, „ბერი ფრიცი“, „სანსუსის-ფილასოფოსი“, „ერთად-ერთი ფრიდრიხი“, „პატარა ფრიცი“ და სხე.

მაგრამ მაშინ, როდესაც ერეკლეს სიცილიაშიდის შერჩა „პატარა კახის“ სახელი და შთამომებაშიაც

გადეიდა იგი, ფრიდრიხ მეფეს „პატარა ფრიცი“ სახელი „დიდ ფრიდრიხად“ გადაქცეა შთამომებაში. ამის მიზეზი ის არის, რომ ერეკლემ თავის განუ-ჭრეტელ პოლიტიკის წყალობით, რაც კმაწელობაში იზონა, იგი მოხატებაში დაქარგა. ხოლო ფრიდრიხ მეფემ პაწია მაგდებურგის სამარკვარაფო დიდ სახელ-მწიფოდ გადააქცია.

გ. წერეთელი.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია

აღნაშვილი: „ახალი ანბანი“, წიგნი VI—პაწაწა მიწრალოგია, წიგნი VII—პაწაწა ბოტანიკა, წიგნი VIII პაწაწა ზოოლოგია.

III

რისტოტელს, ბერძნის ფილოსოფოსს (მე-IV საუკ. ქრ. წინად), ბუნების მეტყველების შე-მოქმედად თელიან, რადგან მან მის დრომდე მოკროვილ ბუნების სამეტყველო მასალას, მის დროს შესაფერი წესი და რიგი მისცა.

მას შემდეგ გაიარა ათასზედ მეტმა წელმა და მხოლოდ შეეციის გამოჩენილმა მეცნიერმა კარლო ლინნეიმ (მე-XVII საუკ. ქრ. აქ.) ჩადგა ბუნების მე-ტყველებაში გონიერული და მტკიცე საძირკველი. ლინნეიმ ყველა ცხოველს და მცენარეს მისცა თავის ალაგი ბუნების მეტყველებაში და მით გაადეი-ლა მრავალფეროვანი ბუნების შესწავლა.

მთლად ცხოველთა სამეფოს ლინნეის სისტემით შეადგენენ შემდეგი ექსი კლასი: ძუძუ-მწოვარნი (Mammalia), ფრინველები (Aves), ქვეწარმავალნი (Amphibia), თევზები (Pisces), მწერები (Insecta), და ჰები (Vermes).

მხოლოდ ამ სისტემის წყალობით შესძლეს მეც-ნიერებმა არეც-დარეციდან (ხოსიდან) გამოკვეევა და საშუალ საუკუნოების ნისლისა და ბურუსისაგან თე-ლების ახელა.

ლინნეის სისტემა იქამდე გონიერული და მარ-ტივია, რომ დღესაც კი დიდი გავლენა აქეს ბოტა-ნიკაზე და ზოოლოგიაზე. მაგრამ, რადგანაც ლინნეი ცხოველთა სამეფოში სისტემის შესატანად მხოლოდ ცხოველების გარეგან ნიშნებით ხელმძღვანელობდა, ამიტომაც მის სისტემას ზოგიერთი შეკეთება და-სჭირდა.

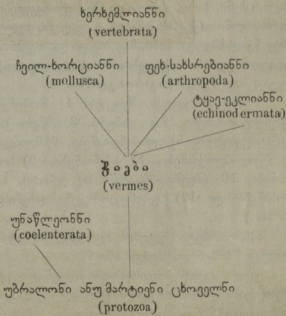
გერაკ კიუვიემაილო დანა და ცხოველები ანა-ტომიურად გამოიკვლია, ერთი ცხოველის ავებულე-ბა და შიგნეულობა მეროსის შეადარა, შეუფარდა და ბოლოს იმ აზრს დაადგა რომ, მთლად ცხოველ-თა სამეფო აშენებულია ოთხ სხეა-და სხეა ნაირ გე-გმაზე (პლანზე) და ამიტომაც ამ მეცნიერმა ცხოვე-ლები გაანაწილა ოთხ დიდ განყოფილება და თი-

თვეულს განყოფილებაში მოათესა ერთნაირ, მათ-თვის განსაკუთრებულს გეგმაზედ აშენებული ცხოვე-ლები. ამ გვარ განყოფილებათა კიუმე უწოდა ტა-ბეი. დაადგინა შემდეგი ოთხი ტიპი: ხერხემლიანთა (Vertebrata), რბილ ხორციანთა (უძელთა) (Mollusca), სახსრებიანთა (Articulata), და სხოსანთა (Radiata).

შემდეგში, მეტადრე როდესაც ბუნების შესას-წავლად მეცნიერებმა მიკროსკოპით დაიწყეს მუშაო-ბა ერთი ახლად აღმოჩენილი რამ მეცნიერული ფა-ქტი ათას ნაირ თეორიას ბადებდა და ბევრს კამა-თობასაც იწვევდა მეცნიერებში.

ბოლოს ლამარკის და ყოფურა-სენტ-ილერის ნაშრომ-ნაკვლეებზე და მათ მიერ მოშაბდებულ ნია-დაგზე ააშენა დარეენმა თავის გამოჩენილი თეორია: „ბნობლა ახსებობასთვის“ და ამანეე წეს-კანონად დაადგინა ახლად შემუშავებული სისტემა ცხოველთა სამეფოსთვის.

აი, თეთი ეს დარეინის სისტემა, ანუ ცხოველ-თა კლასისიფიკაცია, რომელსაც ეწოდება ხე ცხო-ველთა შთამომებისა:

ეს ხე მეცნიერების უკანასკნელ სიტყვად ითვე-ბა. როგორც ეხედეთ აქ შეიდი განყოფილება და

თვითვეული განყოფილება უჩვენებს იმ დასახამითი ტიპს, რა ტიპზედაც არიან აშენებულნი მისი განყოფილების ცხოველები.

ჩვენ აზრად არა გვაქვს ამ ხის დაწერილებით აღსნა; ჩვენ მხოლოდ იმის თქმა გვინდა, რომ ამ ქამად საუკეთესო სახეობმძღვანელოებს ცხოველთა მეცნიერებისას ეს დარეინის კლასიფიკაცია აქვთ საფუძვლად და მაზედ ავებენ მეცნიერნი ბუნების მეტყველების შენობებს. მაშასადამე ვისაც კი სურს ქართულ ლიტერატურასაც შესძინოს თუნდ მცირედი ცნობები ცხოველთა სამეფოდან, სახეში დარეინის კლასიფიკაცია უნდა ჰქონდეს. მეტადეც ვისაც გვინდა ქართულ ენაზედ ზოოლოგიის დაწერა, საძირკველად უმკველად დარეინის სისტემა უნდა ექონოთ.

აქ არ შეგვიძლია არ დავასახლოთ ბ-ნი იასენსკის მიერ შეწვიერად შედგენილი ზოოლოგია დარეინის კლასიფიკაციის თანახმად. ამ წიგნს იმითომ ვასახელებთ, რომ ჩვენთვის ძლიერ შესაფერია და სანატრელიც არის, ქართველებს რომ ამისთაზა ზოოლოგია გექონდეს.

იასენსკის ზოოლოგიაში აწერილია დარეინის მიერ დადგენილი შეიდი ტიპი შემდეგის წესით:

I ხერხემლიანნი, II ფეხ-სახსრებიანნი, III ჩვილ ხორციანნი, უძელო უჯხო IV ჭიები, V ტუყ-ეკლემბიანნი, VI უნაწლეფონინ და VII უბრალონი, ანუ მარტინი.

თვითვეული ტიპი რამდენიმე კლასიდან შესდგება.

მაგალითად ტიპი ხერხემლიან ცხოველებისა შესდგება შემდეგ ხუთ კლასიდან: ძუძუ-შწოვარნი, მავკაცი, ცხენი, ხარი, ძალი და სხე. ფრინველები, ქვეწარმავალნი (ქვემბრომნი) მავ. გველი, ხელიკი და სხე. წყალ-ხმელეთისანი, მავ. ბაყაყი და თევზნი. თვითვეული კლასისი ჯგუფებიან (ordo, отряды) შესდგება: მავ. ძუძუ-შწოვართა კლასისა.

თორმეტი ჯგუფის შეიცავს: 1) მაიმუნები, 2) მკლავ-ფრთიანები, მავ. ლამურა. 3) მწერი-ჭიმიები, 4) მტაცებელნი, 5) ფეხ-ბანდიანები, 6) მღირღენი, 7) წვილ-ჩლიქიანები, 8) ქაჩიანები, 9) ხორთუმიანები, 10) (თევზთა-მსგავსნი მავ. ვეშაბი), 11) გულანები და 12) ფრინველ-მეცნი (იხენისკარტა და სხე.)

ამ თორმეტი ჯგუფის ცხოველები ცოცხალ შეილებს შობენ და ძუძუს აწობენ.

ყველა ჯგუფს თავის წარმომადგენელი ცხოველები ჰყავს და თითოეული ცხოველი ცალკეა აწერილი. აი, ამ წესით მთელი ცხოველთა სამეფო (შეიდი ტიპი) აწერილია ბ-ნი იასენსკის სახელმძღვანელოში.

ახლა გადავთვლიეროდ ბ-ნი აღნიშვლის „პაწაწა ზოოლოგია“ და ენახათ, რამდენად ეთანახმება ჩვენ მიერ ზემოაყენებულ ბუნების კანონებს და რამდენად ატყვია მას მეცნიერების ნიშნა-წყალი.

წიგნაკი ისეთ ნაირად ყოვლად უსისტემოდ არის შედგენილი და ისეთ ნაირად არიან წერილები ერთნაერთში არეული, რომ ჩვენ საქიროდ ვცანით წიგნაკის მიზანის სათაურები აქვე მოვიყვანოთ და მით შეინახვლმა შეიძლოს ამ არეულ-დარევიდან (ხოსიდან) ცოტათი მაინც ახსის გამოკრევა.

პირველ ფურცლიდანვე წიგნაკი ასე იწყება: „პაწაწა ზოოლოგია“.

„სამეფო სულღვმულთა (?) (ხერხემლიანი ცხოველები).

მიერ იწყება თვით წერილები შემდეგი სათაურებით:

„თუ კაცი თვითონ არ არის, ცუდია გვარიშვილობა.“

„კლანქიანთა საკვარეულო.“

„ფრჩილიანნი“.

„მოდგმა I“.

„ლამურა ხო ფრინველია“.

„კუმ ფეხი გამოჰყო მეც ნახირ-ნახირო.“

„ვეშაბი რა თევზია?“

„ხერხემლიანი ცხოველები“.

ყველასათვის, ვისაც კი ზოოლოგიიდან ცოტა რამ ახსოვს, ადელი წარმოსადგენია, რა საშინელი არეულ-დარევა (ხოსი) უნდა დაჰხალის ბეჭების თავში ამ დომხალივით არეულმა წერილებმა.

ჩვენის აზრით მარტო ამ სათაურების წაკითხვა საკმაოა, რომ მკითხველმა შეადგინოს თავის აზრი ამ წიგნაკზედ. მაგრამ ახა, გავაჩიოთ თითოეული წერილი, ენახათ, რამდენად ეთანახმება თავის სათაურებს მაინც.

პირველ წერაზე ვერას ვიტყვი, რადგან მეტად საზოგადო სათაური აქვს. არც იმას ჩაუთვლით ავტორს ღად შეცოდებთ, ჯგუფები წყვილ ჩლიქიანთა, ქაჩიანთა და ხორთუმიან ცხოველებისა ერთად მოუქცევია, რადგან გრეგორიერის ზოოლოგიაშიაც ღორი, სილო, მარტორქა და ბემპოტი (წყლის ცხენი) ერთად არიან მოქცეული, ვით მრავალ ჩლიქიანი ცხოველები. ამასთანავე ეს პირველი წერილი ურიგათ არ არი შედგენილი.

მეორე სათაურით „კლანქიანთა საკვარეულო“ (?) მოჰყოლია ბ-ნი ავტორი და რა რჯულ ცხოველს ბრძანებთ, რომ შიგ არ მოუქცევია მტაცებელ ცხოველების ჯგუფთან ზედვე მიუყვლიბია მწერაჰმათა, გულისხმობა, მდარღნავთა და ფრინველ-მხეცთა ჯგუფები.

ერთი ეს გვიბრძანეთ, ეს კლანჭიანთა საგვარეულო (КОГИТЪЕ) საიდანა გამოვიდნენ? არა მჯერა, რომ სადმე რუსულ წიგნებში ამოგვიხიზნათ, თუ ამოგვიხიზნათ, მაშინ ვერ შევიგნებით, რა აზრით და რომელ ცხოველებს უწოდებენ კლანჭიანებს. თუ არ დაგვწლიათ, კლანჭიანები შეგიძლიათ უწოდოთ მტაცებელთა ჯგუფს. ხოლო უკარგელთა, წყება, იხინისპირებამ და სხვ. ნეტა რა დაეწავათ, რომ ასეთი შეურაცხყოფა მიაყენეთ. გვეითებით, განა ამით ყველას ერთი სათაური „კლანჭიანთა საგვარეულო“ ეკუთვნის?

ის საიდანა მოაპირეთ, რომ აფთარი, დათვი, კერა და დედოფალა ძაღლის ნათესაობა არიანო?! ყველა ამთავანი თქვენად სამწუხაროდ ცალკე ნათესაობას შეადგენენ, არ წაგვიტოვებთ — Семейства Геновья, С. Хорковья, С. Медвѣжьи? ნეტა იცოდენ კითხვა ან აფთარის, ან დათვის ნათესაობამ და, მაგნი, თქვენისთანა მცენიერის არ შეარჩენდნენ ამ გეორ კანდიერებს.

აქვე მე-16 გვერდზედ ვითხულობთ: „მტაცებელი ჰქვიათ აგრეთვე ძღარბსა და თხუნელას“. პირველად გვემისს! ვაი, თქვენი ბრალი თხუნელაე და ძღარბო, თქვენც ყაჩაღებში გიკრათ თავი ბ-ნმა აღნიშნულთა. დაბრწყინება მეტი და იქნება!

მასამე წერილში „ფრჩხილიანი“ ავტორის მამიფენი მოჰყავს, რომელთაც „ფრჩხილიანთა საგვარეულოს“ უწოდებს. სწორად მოგახსენათ. არც ერთ ზოლოდავაში არ შეხვედრებიან — НОГИСТЫЯ. ან რა საჭირო იყო ახალი სახელის გამოგონება, როდესაც მამიფენები ზოოლოგიაში ცალკე ჯგუფს შეადგენენ?

ამ წერილის ბოლოში ტექსტს და ტექსტს შუა საწყება-მანქანადა არის ჩამოკიდული, მაშინ სიხანისეცე მამიფენებს ეკუთვნის.

მეოთხე სათაურმა „მოდგმა I“ ჩვენ სრულყოფითი დავითრები დაგვიკარგა. აქვე მესამე სტრიქონს შემდეგ ერთი უშველემელი სევეთა გამოჰქმული და მეორე გვერდზედაც ტექსტებს შუა ფრინველი ჰყარა. თქვენც ემზადებით ამ ფრინველების ამბების შეტყობას და მათ I მოდგმის გაკონაბას. მაგრამ წახდა შთაბეჭდილება! ტექსტში ამ ფრინველებთან, აი, რა წაგვიტოვებთ: „ყველანი აჩენენ ცოცხალ შვილებს და აწობენ ძუძუს... ჰაი, დიდება შენდა ღმერთო! ნათქვამია: „ყოფი იმიტომ არ იზრდება, რომ ბევრი უცნაური ამბები ესმისო“. თურმე სევეიც ცოცხალ შვილებს აჩენს და ძუძუსაც აწობს!

ამ წერილში სევეიდან მოყოლებული მისდევენ ფრინველების ნახატები და შეიდ პაწაწკინტელა ფურცელზე ოც-და-ათამდე ფრინველია დახატული. ამ ფრინველებსა და ფრინველებს შუა მეხოჯო სათაუ-

რით „ლაშურა ხომ ფრინველია“. ავტორი ავეიწერს ყველა ფრინველებს და სათაურთანვე თითქოს ფრინველების წარმომადგენელად თვით ლაშურა არის გაშლართული. ახლა ვეკითხებით ავტორს, რად უხლართავს ბავშს აზრსა და რად აძლიეს გამოცანებს? შედარებთ თუ უნდოდა, ძალიან უაზრო შედარებაა. მის მაგიერად რომ ლაშურა ჰქმუ-წყოვართა ცხოველებით შორის მოგხსენა და მით უფრო აშკარად წარმოვდგინა ბავშვებისთვის, რომ ლაშურა შეცდომით ჰგონიათ ფრინველი, ავტორი განზრახ თავბრუს ასახაშ ბავშვებს და უკარგავს დაეთრებს. ნეტა ვიცოდეთ, სად და რომელ ზოოლოგიაში გამოიხიზნა ხოლმე ბ-ნი აღნიშნული ამისთანა მარკლიტებს.

რაც შეეხება თვით ნახატებს ფრინველებისას, თუმცა ძრიელ კარგად არიან შესრულებულნი, მაგრამ არ შეგვიძლია პატივცემულ მხატვრის ყურადღება არ მივაქციოთ შემდეგზე: 1) მწყერი (61) ძლიერ დიდად არის დახატული. სიდიდით იქვე დახატულ ქათმებს და ხობხობს უდრის, ბატს (65) და იტს (66) ხომა სიდიდით უფრო მაკობობს. წერი (73) სირაქლემაზე (69) მეტად მკალი გამოვიდა და ყველა ეს შენიშნული ძლიერ აფუტკებენ შთაბეჭდილებას, მით უფრო რომ თითქმის ერთად არიან დახატულნი ჩვენის აზრით მხატვარს არასოდეს არ უნდა დავიწყებოდა ის მამუბები, რა მამუბაზედაც დაიწყია ამ წიგნაკისთვის სურათების ხატვა და კანონი სიმეტრიისაც ყოველთვის მხედველობაში უნდა ჰქონოდა.

ამისთანავე ნეტა რას ემართლებოდათ შენეირის, მგალობელს და ნაზს სამოთხის ჩიტს, რად აურით მტაცებელ ფრინველებში და რად დახატეთ ორბსა და ბაიყუს შუა? განა ციციარი მწყერია? (იხ. გვ. 39) ესეც ახალი გაგონებაა.

მეექვსე წერილი ამ სათაურით იწყება: „კუმ ფეხი გამოჰყო, მეც ნახირ-ნახირაო“. მე-1 გვერდზე დახატულია გამაზა. ავტორი ამ ბაყუს სულდგმულად იხსენებს.

სხვებ არ ჩაეთვლით ავტორს დიდ შეცოდებად, რომ ამ ერთ სათაურით კლასი III ქვეწარმავალთა მთლად მოჰყავს, —ესე იგი ჯგუფები: კუო, ხვლაკოთა, ნანატოთა (კროკოდითა), გუჯოთა და აგრეთვე კლასი IV წყალ-ხმელეთისანი: ჯჯუფი გუდახთა და უგუჯოთა ყველა ამ სათაურ ქვეშ მოუქცევა.

მეშვიდე სათაურით „ევშაბი რა თევზია“, ავტორი ავეიწერს ევშაბს კიტს, ფოკონს (тЮлени), მორს, წივებს (акула—თევზია), ჩაქუჩა თევზს, კამბალა თევზს, ტენისთავა თევზს და გველთევზას. ახლა ვეკითხებით ავტორს, რა ზნეობრივ უფლებით ხელმძღვანელობდა, რომ ძუძუ-მყოვარნი (млекопитающія) თევზთა მგზავსი ცხოველები, ესე,

იგი ვეშაბი, სელაბი და მორკი თევზებში აურია? ესეც შედარებისთვის მოაქციეთ აქა? ამ გვარად მეცნიერების დამახინჯება განა შეიძლება?

მერვე და უკანასკნელი წერილი ამ სათაური-თაა: „ხერხემლიანი ცხოველები“ და ტექსტსა და ტექსტს შუა თევზები არიან დახატულნი. თქვენც, რასაკვირველია ამ ხერხემლიან ცხოველების (თევზების) ამბის წაკითხვას ემზადდებით. თუმცე კი ავტორის სხვა ნდომებია: ჩვენის აზრით ამ ზოლოს წერილის სათაური ასეთი უნდა ყოფილიყო: „საზოგადო ნიშნები ზემოდ აწერილ ცხოველებისა.“ მეორე ესა: სიტყვა მლეკონიტაუიყ ავტორის მასწავრად უთარგმნია ეს ვერ არის სახერხო ქართული. მაწუიარს ჩვენში დედას ეტყვიან, რომელიც ძქძეს აწოცხს. ხშირად კვებთ: — ქალო მაწუიარის ხარ, კარვად ქამე, რომ მოგივდესო.

გარდა ამისა ავტორს, როგორც ეტყობა, ტერმინები უთარგმნია ამ გვარად **видъ** = ნათესაეი, **родъ** = საგვარეულო, **семейства** = მოღვა. ჩვენის აზრით კი კლასისთეაკის ტერმინები ასე უნდა ეთარგმნა: **видъ** = გვარი, **родъ** = მოღვა, **семейства** = ნათესაეი, **порядки или отрядъ** = რიგი, ანუ ჯგუფი,

классы = კლასები და **отдѣлы или типы** = განყოფილებანი, ანუ ტიპნი. ტერმინების თარგმნა სულ ახალი საქმეა და თუ კი ვინმე კიდევ უფრო უკეთ გადათარგმნის, რასაკვირველია, სასიამოვნო იქნება, მხოლოდ ავტორის ნათარგმნს კი არ ეეთანხმებით.

ამით ვათავებთ ჩვენ „პაწაწა ზოლოლოვის“ გარჩევას და არ შეგვიძლიან კიდევ არ შევნიშნოთ, რომ წიგნაკს ტყუილა აქვს გახვიადებული სახელი და სჯობდა ასეთი სახელი ჰქონოდა: „პაწაწა ნახატები ხერხემლიან ცხოველებისა.“

ავტორს, მეონი, რაღაც ორიგინალური, რაღაც თავისებური, განსაკუთრებულ ხასიათის ზოლოლოვია უნდოდა ეძღვნა ქართველ ბავშვებისათვის. მაშ არა და!... თუ კი ფრანკულზეხს პოლბერი ჰყავთ, ჩვენც რატომ იმისთანა ვინმე არ უნდა გვეყავდეს!... ამიტომაც წიგნაკის მეექვსე წერილის სათაურს ავტორსვე ეუძღვინეთ.

ბუნების მეტყველების მოყვარე

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.

ბანსხალეზანი

სამეცნიერო და სალიტერატურო გამეითი

„კ ვ ა ლ ი“

სელის მოწერა „კვალზე“ ამ 1893 წელს განიკრძობა წლიურად და ღირს 8 მანეთი.

გასყეით ნახევარი წლით ღირს გაგსხვებით — 4 მანეთი, სპი თვით — 2 მანეთი, ორი თვით — 1 მანეთი და 50 კ. ერთი თვით — 1 მან. აღრესის გამოცვლა ღირს 60 კ.

გამოვიდა და ისეიღებს

ბურბან რაინდი

დასკლისა

ქუთაისის ამხანაგობის გამოცემა

უასი მჟსნი შაზრი

საბაღალ-სხეა წ ა რ მ ა ე ზ ა

„როკვეი“

მისილ სტეფანეს მის ბეთანიშვილისა

ქ. ბათუმში.

ამ ბალში მოჰყეთ ცხელი ქვეყნების, ორანჟერის და სახლის მოსართავი მეცენარეები. ავრეთე ისეიღება იმათი ნერვები და ყვეილებების ძირები.

რადგან ქ. ბათუმში ცხელი, თათქმის ტროპიკული ჰავა, ამისგამო ბეთანიშვილის ბალში მოჰყეთ და უფლიან ძირფხას ტროპიკულს მეცენარეებს, რომელნიც ჩრდილოეთის გრილ ჰაერში არ ხარობენ და მსურველთ შეუძლიანთ მათ გემოვნებისამებრ მოიპოვონ ყოველნაირი ამგვარი მეცენარეები, რომელნიც ოთახის თბილ ჰაერში ხარობენ.

ბეთანიშვილის ბალში არის ამ ქაზად ორასი ჩანის ვარდისა, ბურბონისა, რემონტატევისა და სხვა ნაირი ვარდების ნერვები. ხეზლის ნერვები საუკეთესო რუსეთის ღვერობის გვარისა, ორისა და სამის წლისა, ფიჭვეული და ლიბანოს კედრის მგზავსი ხეების ნერვები; ჩირგვეული მეცენარეები ყოველგვარნი, რომელნიც მულამ მწევაზობენ, ანუ რომელთაც ზამთრობითი ფოთოლი სცივით.

სია ამ მეცენარეებისა დაბარებისათანავე უფასოდ იგზავნება.